Sárosi-Blága Ágnes

SZAKIRODALMI SZEMPONTOK A TÁRSADALMI BEÁGYAZÓDÁS ELEMZÉSÉHEZ

Bevezető

A társadalmi beágyazódás kérdésköre vidéki térségekben a vidékfejlesztési paradigmaváltás kapcsán került előtérbe és a székelyföldi térségben is napirenden lévő téma. Egyre több új szereplő és szereplőcsoport jelenik meg, ami fejlődési potenciált jelent a térség számára és megfelelő eszközökkel társadalom-gazdasági versenyképességi tényezővé válhat. Ilyen szereplőcsoport például a kreatív osztály, a városról vidékre költöző értelmiségiek, vagy az innovatív agrárvállalkozók is, akik újszerű szemléletmódjuk révén társadalmi és gazdasági szempontból is kihívásokkal állnak szemben. Kihívás ebben az értelemben a társadalmi beágyazódás jelenségköre, amely térségünkben **az agrárvállalkozások és a helyi társadalom közötti kapcsolat** révén ragadható meg leginkább.

A Pro Agricultura Hargitae Universitas Alapítvány és a KAM-Regionális és Antropológiai Kutatások központja 2011 óta foglalkozik a székelyföldi agrárinnovációs folyamatok elemzésével. A kutatási eredmények két kiemelt szempontra hívják fel a figyelmet: egyrészt egy új szereplőcsoport megjelenésére az agrárinnovátorok személyében, másrészt pedig a társadalmi beágyazódás fontosságára.

Az agrárinnováció témakörét elemző kiadványsorozat legutóbbi kötetében (Biró – Magyar, 2017) ismertettük a társadalmi beágyazódás fogalmát, jelentőségét és lehetséges mutatóit a vidékfejlesztés új elméleti megközelítéseiből kiindulva (például Floysand és Sjoholt, 2007; Young, 2010; Bosworth és Willett, 2011; Moragues-Faus és Sonnino, 2012; Fischer és Burton, 2014; Hinrichs, 2000).

Jelen tanulmányban olyan szakirodalmi anyagok ismertetésére kerül sor, amelyek vidéki térségek agrárvállalkozásai esetében a társadalmi beágyazódás konkrét formáinak kutatását és bemutatását tartalmazzák és ilyen értelemben modellértékük van a székelyföldi térség számára.

A társadalmi beágyazódás jelentősége a gazdasági tevékenységekben

Az 1980-as évektől kezdődően a gazdasági tevékenységek elemzése kapcsán egyre több szerző, több tudományterületen kezdett el foglalkozni a társadalmi struktúrák és folyamatok fontosságával. McKeever és társai (2014) részletesen áttekintik a szociológiában, antropológiában, szociálpszichológiában elterjedt megközelítéseket ebben a témában. Jelen írásnak nem tárgya a társadalmi beágyazódás történelmi megalapozásának áttekintése, de fontosnak tartjuk felhívni a figyelmet néhány kiemelt szempontra és szerzőre.

A társadalmi beágyazódás fogalmának gazdasági értelemben vett alkalmazása elsősorban Polányi (1944) és Granovetter (1985) munkásságához kapcsolódik. Ők a két leggyakrabban hivatkozott szerző a témában, de összességében a megközelítés fokozatosan alakult ki, több tudományterület kapcsán. Polányi (1944) a fogalmat a társadalmi struktúra cserefolyamatokra gyakorolt hatásának leírására és értelmezésére használta. Szerinte minden gazdaság beágyazott, alárendelt valamilyen gazdasági és nem gazdasági intézménybe, hálózatba a személyes kapcsolatai révén. Ilyen értelemben a gazdasági célok nem gazdasági célokkal is társulnak.

Granovetter (1985) a kezdetekben a fogalmat a társadalmi és kulturális faktorok gazdasági tevékenységre gyakorolt hatásának leírására alkalmazta elsősorban a strukturális beágyazódás koncepció mentén, felhívva a figyelmet az egyének hálózatban való pozíciójától függő befolyásolási lehetőségeire. Szerinte minden gazdasági tevékenység beágyazott valamilyen hálózatba vagy közösségbe és a gazdasági tevékenységet ilyen értelemben meghatározzák a szereplők struktúra által meghatározott kapcsolatai. Később számos szerző (például Uzzi, 1997; Jack és Anderson, 2002; Zukin és DiMaggio, 1990) továbbfejlesztette a fogalom használatát a gazdasági szereplők viselkedésének leírására és a strukturális beágyazódás mellett más beágyazódási formákra is felhívták a figyelmet, mint például a kognitív, kulturális, politikai, időbeli, hálózati és intézeti beágyazódás.

A viselkedés, a kognitív megközelítés szempontjából fontos a beágyazódás folyamata. Jack és Anderson (2002) a beágyazódás folyamatát három részre bontják: a struktúra természetének megértése, a struktúrában való részvétel, a kapcsolatok és a struktúra fenntartása. Ebben a megközelítésben a beágyazódás egy fejlődési folyamat, amelybe a kölcsönösség, a hitelesség, a tudás és tapasztalat társadalmi térben meghatározott (Zahra, 2007).

A társadalmi beágyazódás nagyon fontos a vállalkozói teljesítmény szempontjából is, mert egy olyan mechanizmus, amely segíti a vállalkozót az erőforrások beazonosításában egy szocializált környezetben (Hansen, 1995; Hite, 2005). Ez a megközelítés továbbmutat a rövidtávú profitmaximalizáláson és perspektívában gondolkodva tekint a csoportra és a kapcsolatokra (Aldrich és Cliff, 2003). Uzzi (1997) szerint a beágyazott vállalkozások és vállalkozók versenyelőnnyel rendelkeznek a nem beágyazottakhoz képest. A társadalmi kontextus, az informális klaszterek egy morális keretet biztosítanak a vállalkozói viselkedésnek: több támogatottság van a vállalkozói folyamatban. Ugyanakkor egyes szerzők (például Gedajlovic és társai, 2013) szerint a beágyazódásnak költségei is vannak, ami nem minden értelemben előnyös: ide sorolható például a bezáródás veszélye, feszültség az együttműködések során, amely pszichológiai nyomást jelenthet a vállalkozó számára.

Kutatási témánk (agrárinnováció vidéki környezetben) és a vizsgált célcsoport (agrárinnovátorok) szempontjából azok a megközelítések mérvadók, amelyek a vállalkozók és a vállalatok társadalmi beágyazódásával összefüggésben (1) a vállalkozás és a közvetlen környezet kapcsolatára, (2) a fenntarthatóságra, (3) a társadalmi és gazdasági előnyökre fókuszálnak. Az alábbiakban olyan szakirodalmi anyagok ismertetésére kerül sor, amelyek a társadalmi beágyazódás bizonyos formáinak kutatása és bemutatása révén az említett három megközelítés fontosságát igazolják a vidéki térségek agrárvállalkozásai kapcsán.

Gazdálkodók tevékenységének beágyazódási modellje. Lengyelországi példa

Michael Dudek (2016) egy lengyelországi eset alapján mutatja be a beágyazódás, gazdasági tevékenység és a mezőgazdaság közötti összefüggéseket és amellett érvel, hogy a beágyazódás egy lehetséges keret lehet a különféle gazdasági témák elemzéséhez, mint amilyen például a mezőgazdasági tevékenység. A lengyel kontextusban megírt tanulmány közgazdasági és szociológiai szakirodalomból kiindulva a kognitív struktúrák, társadalmi kapcsolatok, kultúra és politikai intézmények által meghatározott gazdasági tevékenységet teszi a vizsgálat tárgyává egy panelkutatás keretén belül (1 hektárnál nagyobb területtel rendelkező helyi gazdák rendszeres, többéves, kérdőíves megkérdezése). A kérdőív kiemelt témái: szociodemográfiai sajátosságok, iskolázottsági szint, menedzserek és családtagok

gazdasági tevékenységei, a vállalkozás sajátosságai, piaci lehetőségek, befektetések, erőforrások. A megjelölt információk elemzése révén Dudek (2016) a gazdálkodók tevékenységének beágyazódási modelljét dolgozta ki, amely egy adott társadalmi és intézményi környezetben fontos lehet a mezőgazdasági termelés szempontjából.

A modell alapján egy helyi gazdálkodó tevékenysége nyolc tényező mentén kialakított kapcsolatai révén beágyazott: (1) a munkaerő (családi vagy fizetett), (2) a termelési tényezők, inputok (pl. állatorvos, a különféle beszállítók), (3) mezőgazdasági szakpolitikai intézmények, (4) nem mezőgazdasági munkáltatók a gazdálkodó családtagok számára, (5) pénzügyi intézmények, (6) gépesítéssel kapcsolatos szolgáltatások, (7) a földbérlők és földbirtokosok, (8) a piac (alkalmi és szerződéses vásárlók, termelői csoportok).

A társadalmi beágyazódás szempontjából tehát egy gazdálkodó tevékenységét kapcsolathálózatok határozzák meg. Ilyen értelemben a hálózatban elfoglalt pozíció, a kapcsolatok mennyisége és milyensége, illetve a hálózat sajátosságai is hatással vannak a gazdasági tevékenységre. A kutatás eredményei alapján a kapcsolatok mennyisége, valamint a társadalmi kapcsolatok és a rövidtávú piaci kapcsolatok közötti egyensúly pozitív hatással van a gazdasági eredményességre. A kapcsolatok, kötések a következő tőkék áramlását segítik: javak, pénz, szolgáltatások vagy információ.

Rövid ellátási láncok. Olaszországi példa

A mezőgazdaság területén a társadalmi beágyazódás megvalósulásának egyik kiemelt példáját képezik a rövid ellátási láncok (a továbbiakban REL). Az elmúlt években ez a kisméretű és helyi mezőgazdasági tevékenységet támogató élelmiszer előállítási és értékesítési modell egyre több európai vidéki térségben teret nyert. Lombardi és társai (2015) olaszországi kontextusban, kérdőíves felmérés révén elemzik a rövid ellátási láncokban résztvevő fogyasztók motivációit, valamint különbözőségeit a REL-ekben nem résztvevő, hagyományos fogyasztóktól. A tanulmány elsősorban annak a kérdésnek a megválaszolását célozza meg, hogy a vizsgált olaszországi régióban a fogyasztókat inkább az egészséges és minőségi élelmiszer iránti igény, vagy a helyi gazdálkodó támogatása (és ilyen értelemben társadalmi felelősségvállalás) motiválja a REL-ekben való részvételben.

Bár a megjelölt tanulmány tárgya csak közvetetten érinti a gazdálkodók társadalmi beágyazódásának témakörét, kutatásunk szempontjából hasznosnak

mutatkozik úgy elméleti, mint módszertani szempontból: fogyasztói szempontból kiválóan jelzi egy helyi (mezőgazdasági) vállalkozás, valamint a gazdálkodó társadalmi beágyazódásának fontosságát.

A rövid ellátási láncok lényege röviden az, hogy – a nagy ellátási láncokkal ellentétben – ebben az esetben sokkal közelebb van a termelés és fogyasztás helye, ami elsősorban fogyasztói igényeknek felel meg. Mindez összefüggésben van a táplálkozással kapcsolatos ideológiák megváltozásával, a friss és egészséges táplálékok iránti igény, valamint a termelő személyére irányuló érdeklődés megnövekedésével. Példák REL-ekre: közösség által támogatott mezőgazdaságok az Egyesült Államokban és Észak Európában, szolidaritási vásárlói csoportok Olaszországban, a helyi mezőgazdaságot támogató szervezet (Association pour le Maintien d'une Agriculture Paysanne) Franciaországban. Székelyföld esetében az „Átalvető" márkanév köré épülő vidékfejlesztési programot lehet REL példaként említeni.

Lombardi és társai (2015) kutatásának eredményei alapján a vizsgált régióban a fogyasztók döntéseit mély ideológiai és érzelmi megfontolások határozzák meg. Motivációjuk tehát a minőségi élelmiszerhez való hozzájutás miközben támogatják a helyi gazdálkodót is. A kutatás eredményei (legalábbis az olaszországi esetben) a rövid ellátási láncok közösségfejlesztési lehetőségeit igazolták. Ugyanakkor közvetett módon rávilágítottak a helyi gazdálkodók társadalmi beágyazódásának fontosságára egy mezőgazdasági vállalkozás fenntartása szempontjából. A társadalmi beágyazódás ilyen értelemben nem csak egy közösségépítési és településfejlesztési eszköz, hanem marketing stratégia is lehet a helyi gazdasági folyamatban.

Társadalmi vállalkozások a mezőgazdaság területén

A társadalmi beágyazódás kapcsán fontos megemlíteni a mezőgazdaság területén működő társadalmi vállalkozásokat, amelyek működési elveik és vidékfejlesztési szerepük miatt kiemelt figyelemnek örvendenek az utóbbi időben.

Schifani és társai (2016) olaszországi gazdálkodók attitűdjeiben elemezték a társadalmi komponenst. A bemutatott kutatás fő célja megválaszolni azt a kérdést, hogy az Alternatív Élelmiszer Hálózatokban résztvevő gazdálkodók társadalmi vállalkozóknak tekinthetők-e, valamint azonosítani a társadalmi és a kereskedelmi vállalkozók közötti fontosabb különbségeket. A 2013-ban végzett kutatás a vállalkozók viselkedésének elemzését célozta meg 106 dél-olaszországi (Szicília)

gazdálkodóval készült interjú alapján. Az eredmények kéttípusú vállalkozót körvonalaznak: a kereskedelmi és társadalmi vállalkozót.

A hivatkozott szerzők által elemzett szempontok alapján a megkérdezettek 36%-a kereskedelmi vállalkozó. Ez a csoport elsősorban a gazdasági fejlődésre és a profitmaximalizálásra törekszik a vállalkozás bővítése és a profitszerzés érdekében. Annak ellenére, hogy többnyire a kereskedelem felé orientáltak, ezek a szereplők érdeklődnek a környezetvédelmi és a társadalmi kérdések iránt is. Tehát a profitszerzés érdekében fontosnak tartják az érték teremtést és a társadalmi felelősséggel járó cselekvésekben való részvételt.

A másik típusú vállalkozócsoporthoz tartozik a megkérdezettek többsége (64%-a), akiket a szerzők társadalmi vállalkozónak neveztek el. Ezek a szereplők tevékenységük során kiemelten fontosnak tartják a hagyományos termék előállítást, a környezetvédelmet, a vidéki táj megőrzését, ezért ha csak tehetik, természetes megoldásokat választanak. A társadalmi dimenzió ennél a szereplőcsoportnál markánsan megjelenik, és tanulási folyamatként értelmeződik, amelyben a közvetlen környezettel való rendszeres találkozás növeli a környezettudatosságot, az élelmiszerbiztonságot és hozzájárul a vidéki közösség fejlődéséhez is. A társadalmi vállalkozók esetében a kutatók szoros összefüggést mutattak az elköteleződés mértéke és a fenntartható megoldások gyakorisága között. Ezek a vállalkozók arra törekednek, hogy erősítsék a kapcsolatot a kliensekkel, fontos számukra a bizalom és a hűség. Nagyon fontosnak tartják továbbá az együttműködést nem csak a saját klienseikkel, hanem a teljes vidéki közösséggel is.

A hivatkozott kutatók a társadalmi vállalkozók sajátosságainak bemutatása révén arra hívják fel a figyelmet, hogy rurális térségek számára vidékfejlesztési szempontból (például az anyagi tőke áramlása, munkahelyteremtés, környezet megőrzés) nagyon fontos ennek a csoportnak a felismerése és támogatása.

Eddigi kutatásai eredményeink alapján a székelyföldi térségben az agrárinnovátor szereplőcsoport nagymértékben hasonlít az olaszországi kutatás alapján elemzett társadalmi vállalkozókhoz. Ilyen értelemben ezek a szereplők és az innovatív agrárkezdeményezések fejlődési potenciált jelentenek a térség számára. Mivel az agrárinnovációs folyamat itt még nagyon az elején tart, a jelenség kutatását, a szereplőcsoport beazonosítását és jellemzését kiemelten fontosnak tartjuk.

Családi és „közösségi" gazdálkodási modell. Norvégiai példa

Stig S. Gezelius (2014) norvégiai gazdaságok interjús és kérdőíves módszerrel történő elemzése révén arra a kérdésre keresi a választ, hogy a gazdák milyen cseréket alkalmaznak a munkaerő és a tőke megszerzésére és ezek a csere-folyamatok milyen mértékben függnek a közösségi struktúrától.

A szerző szerint a családi gazdálkodási modell alapján működő vállalkozásokat közösség-alapú gazdaságoknak kellene nevezni, amelyben a csere különböző formái flexibilisen vannak alkalmazva és be vannak ágyazódva hosszú távú kapcsolatokba.

A szerző amellett érvel, hogy az ilyen piacok beágyazódása hatással van a farmgazdaságok életképességére.

A társadalmi beágyazódás két csereformát könnyít meg, amelyek a modern gazdálkodásra irányuló kutatások fókuszából kimaradtak: reciprocitás és nem pénzben kifejezett csere. A hivatkozott szerző szerint a családi gazdaságok beágyazódása összefüggésben van a fenntarthatósággal, életképességgel. Továbbá a kutatás eredményei igazolják, hogy a norvég mezőgazdaság közösségi struktúrái (amelyek fennmaradásához a közpolitikák is hozzájárulnak) támogatják a beágyazott munka- és tőkepiacot biztosító mechanizmusok működését. Mindez a mezőgazdaság működési mechanizmusainak újragondolására készteti a szerzőt az alábbiakban:

- A gazdálkodás társadalmi beágyazottsága nem a családra korlátozódik, hanem magába foglalja a szomszédok, barátok, kollégák és más ismerősök és más ismerősök tágabb értelemben vett közösségét is.
- A „megfizetett" és a „családi" munka szembeállítása megtévesztő képet formál a norvég gazdaságokról, ugyanis egy mezőgazdasági vállalkozásban, sok esetben a családtagokat is lehet alkalmazni, illetve nagyon sok családon kívüli közreműködő nincs munkaerőként alkalmazva. Tehát kisebb közösségekben a munkaerő alkalmazása mellett a csere számos más formában valósul meg.
- A tanulmányban elemzett gazdálkodók, ismerősök által alkotott hálózatokon belül rugalmasan alkalmazzák a csere különböző formáit, amelynek következtében munkaerőhöz és más tőkéhez tudnak hozzájutni.

A norvég farmgazdálkodás megértése érdekében Gezelius (2014) a családi gazdálkodás fogalmának kiegészítését javasolja a közösségi gazdálkodás koncepciójával: egy olyan helyi szabályok és feltételek szerint működő gazdaság, ahol a munkaerő és a tőke megbízható ismerősök körében cserekapcsolatokon keresztül elérhető, jellemzően többféle formában.

A beágyazott, helyi munkaerőpiac és tőkepiac legalább kétféle gazdasági előnyhöz vezethet: (1) a bizalomhoz, amely alacsony szinten tartja a csere tranzakciós költségeit és hosszútávon is biztosítja a cserét, illetve az (2) ellenállósághoz a nem megfelelő beruházásokkal és az akut munkaerőhiánnyal szemben.

A hivatkozott szerző a kutatás eredményeit figyelembe véve egy hipotézissel zárja tanulmányát. Ez alapján a modern, tőkeigényes gazdaságok abban az esetben növekednek, ha tartós társadalmi hálózatokba vannak beágyazódva. A kutatói figyelmet éppen ezért a gazdaságok családtól való függésének kezeléséről a közösségtől való függőségnek a kezelésére kellene irányítani.

Gezelius (2014) norvég példán keresztül elemzett kérdéskörét Székelyföldhöz hasonló vidéki térségek esetében is érdemes figyelembe venni. A térségi kutatások alapján sok mezőgazdasági vállalkozás a családi gazdálkodási modell alapján működik, de egyelőre még kevés kutatás foglalkozik ezeknek a vállalkozásoknak a kisebb-nagyobb hálózatokba való beágyazódási formáival, feltételeivel és lehetőségeivel.

A vállalkozói profil fontossága. Törökországi példa

Aliye Ahu Akgun és társai (2013) tanulmányukban vidéki vállalkozók profiljának feltérképezésére vállalkoztak, illetve azoknak a tényezőknek a beazonosítására, amelyek meghatározzák a különböző beágyazódási szinteket rurális térségekben.

A kutatásban 255 törökországi vidéki vállalkozás került elemzésre. Ez egy első kísérlet a török vállalkozók és a vidéki szerepük elemzésére. Az eredmények alapján a vállalkozók beágyazottsága szoros összefüggésben van a falvak távolságával és a személyes profillal.

A téma elemzését és fontosságát elsősorban az indokolja, hogy az elmúlt években a fenntartható vidékfejlesztés egyik leghatékonyabb eszköze a vállalkozói tevékenység, amelyhez szükség van a vidéki lakosság bevonására is. Ebből kiindulva a vállalkozók beágyazottsága a vidékfejlesztés és a fenntarthatóság motorjaként értelmezhető. A vállalkozók fontos szereplői a vidékkel kapcsolatos

változásoknak, és ezt a szerepet elsősorban a beágyazottság szintje és a kitűzött célok határozzák meg.

A kutatás eredményei alapján egy vállalkozó beágyazódási szintje függ a falu távoliságától, elzártságától és a személyes profiltól, különösen az életkor és az információk felhasználását illetően. A vállalkozói profil elemzése kapcsán további kutatási eredmény, hogy az újonnan érkező vállalkozók képzettebben és fiatalabbak, mint a helyiek, és tevékenységükkel gazdasági diverzitást generálnak a távoli falvakban. Ugyanakkor közvetlenül nem járulnak hozzá a jelentős vidéki változási folyamatokhoz. A változásokat generáló helyi vállalkozók többnyire idősebb férfiak. A kutatási eredmények vidéki térségekben a beágyazottság jelentőségét hangsúlyozzák a vállalkozások fennmaradása érdekében.

Szövetkezetek. Írországi példa

Cush és Macken-Walsh (2016) tanulmányukban a szövetkezetek (joint farming ventures) sajátosságait elemzik Írország mezőgazdaságában. A szövetkezetek létrehozása és működése fontos eleme az ír, illetve az EU-s politikai diskurzusoknak és stratégiáknak: hozzájárulhat a családi gazdálkodás gazdasági és társadalmi fenntarthatóságának növeléséhez.

A téma elemzésére a szerzők mezőgazdasági együttműködésekkel kapcsolatos szociológiai tanulmányokat tekintenek át, különösen fókuszálva az ír háttérre: felhívják az olvasó figyelmét a történelmi háttér, a gazdasági és társadalmi feltételek, a kommunikációs normák, a személyes kapcsolatok, individualizmus és a politika hatásának fontosságára ezen a területen, amelyek meghatározzák a gazdák együttműködésre és közös mezőgazdasági vállalkozások létrehozására való hajlandóságát.

Írország esetében például a gyarmati múlt, a szegénység és az éhínség traumatikus múltja értelemszerűen meghatározza a gazdálkodók együttműködésre való hajlandóságát. Ebből adódóan az emberek ragaszkodnak a saját földtulajdonhoz és a gazdasági függetlenséghez. Ugyanakkor az ír vidéki gazdálkodók között az együttműködésnek történelmi múltja van, ami pozitív hatással lehet a formális együttműködésre és a közös mezőgazdasági vállalkozások működésére nézve. A tanulmány számba veszi a közös mezőgazdasági vállalkozások előnyeit és arra a következtetésre jut, hogy az ilyen típusú társulások elterjedését és rugalmas stratégiaként való kezelését nagymértékben támogatná a gazdálkodók tájékoz-

tatása. A nyilvános diskurzus gyakorlatának erősítésével csökkennének a gazdálkodók bizonytalanságai és aggodalmai. A vidéki Írország „csevegő" kultúrája fontos platformja a gazdák közötti interakcióknak, és ilyen értelemben potenciális szerepe lehet a szövetkezetek létrehozásában fontos kommunikációs folyamatokban is.

A formális együttműködéseknek számos akadályozó tényezőjük van, mint amilyen például az individualizmus ideológiája, de összességében a tanulmány amellett érvel, hogy a szövetkezetek sok előnnyel járnak, éppen ezért a témával kapcsolatos pozitív narratívák segíthetik a folyamatot. A hivatkozott szerzők szerint ez döntő fontosságú az állami támogatások mellett.

A kutatás eredményei tehát azt mutatják, hogy a közös mezőgazdasági vállalkozások, beleértve a mezőgazdasági társulásokat, a szerződéses és megosztott gazdálkodás révén megkönnyítik a vállalkozók közötti együttműködést. Ezáltal hozzájárulnak az egyéni vállalkozások termelékenységének javításához, a munkaidő csökkentéséhez, a fejlődéshez, a készségfejlesztéshez, családi gazdaságok közötti kapcsolatok javításához.

A témával kapcsolatos szakpolitikai folyamatban makro társadalmi szempontból szükség van a családi gazdálkodás együttműködésre való ösztönzésére a nyilvános diskurzus erősítésével.

A székelyföldi térség agrárinnovációs folyamata és a vállalkozások társadalmi beágyazódása szempontjából az írországi tanulmány a szövetkezetek létrehozásában és működésében rejlő lehetőségekre hívja fel a figyelmet. Mivel az ilyen típusú együttműködésekhez ebben a térségben is társul egy negatív tapasztalat, az anyagi és más technikai támogatások mellett, a bemutatott tanulmányban javasolt kommunikációs stratégiák alkalmazása fontos kiindulópontot jelenthet.

Európai innovációs stratégiák implementációja

A következőkben bemutatásra kerülő tanulmány egy nagyobb struktúrában, az EU-s innovációs stratégiák alkalmazása kapcsán elemzi a társadalmi beágyazódás fontosságát. Bár az eddig bemutatott tanulmányokhoz és a székelyföldi agrárinnovációs folyamatokhoz képest ez egy eltérő és inkább indirekt módon értelmezhető modell, a téma tágabb kontextusban való tárgyalása érdekében, ezen a szinten is érdemes figyelembe venni a társadalmi beágyazódás fontosságát. A

tanulmány bemutatása az agrárinnovációs folyamat minden szintjén a közvetítő szereplők, szervezetek, intézmények fontosságára hívja fel a figyelmet.

Favilli és társai (2016) európai innovációs stratégiák alkalmazási lehetőségeit és formáit elemzik Európa 5 régiójában (Olaszország, Lengyelország, Németország, Hollandia, Belgium). A tanulmány abból az alapfeltevésből indul ki, hogy a mezőgazdaság területén konszenzus van azzal kapcsolatban, hogy az innovációk előremozdítása létfontosságú, és rendszerszintű megközelítésben, ebben nagy szerepe van azoknak a személyeknek és szervezeteknek, amelyek képesek innovációt generálni a szereplők összehozásával és a szereplők közötti interakciók megkönnyítésével. A jelzett modellben a közvetítő szereplőknek, a társadalmi szerepvállalás és a fenntarthatóság szempontjából kulcsfontosságuk van a regionális vidékfejlesztésben. A hivatkozott szerzők közvetítő szereplőként értelmezik az Európai Innovációs Partnerséget (EIP-AGRI) és amellett érvelnek, hogy kulcsszerepet játszik az innovációs folyamatok jobb megértésében, mert a mezőgazdasági termelők, kutatók és tanácsadók közötti interakciók platformját/felületét képezi.

A tanulmány az AgriSpin EU-s projekt keretében végzett tevékenység alapján az EIP-AGRI stratégiák implementálásával kapcsolatos hatékony és eredményes megközelítések felismerésére tesz kísérletet. A hivatkozott szerzők az említett 5 európai régió elemzése kapcsán mutatják be következtetéseiket összehasonlítva a különféle implementálási formákat. Az elemzés célja bemutatni a mezőgazdasági innovációs támogatási rendszerek gyakorlati következményeit és felhívni a figyelmet az állami támogatási rendszerek fontos szerepére. A szerzők arra is kísérletet tesznek, hogy megmagyarázzák, hogy intézményi szinten milyen eszközökkel lehetne támogatni az innovációkat, ami regionális és helyi szempontból is fontos kérdéskört jelent.

A bemutatott tanulmány fontosabb megállapításai a következők:

- Nagyon fontos a kulcsszereplők és szervezetek szerepe az innovációs folyamatok felgyorsításában (szereplők összehozása és az interakciók megkönnyítése).
- A nemzeti és regionális kormányzás szerepe meghatározó az európai innovációs elképzelések megvalósításában.
- Fontos az együttműködés hajlandóság egy összehangoltabb innovációs támogatási rendszer elérése érdekében.

- Mivel az európai országok most kezdik megismerni az Európai Innovációs Partnerség működési formáját, több időre van szükség annak érdekében, hogy megértsék, hogy az elfogadott stratégiák milyen eredmények eléréséhez járulnak hozzá. A bemutatott tanulmány kiindulópontot képezhet további kutatásokhoz.
- Az innovációs támogatási szolgáltatások fejlesztése folyamatos helyi kísérletezést, adaptációt és tanulást igényel. A kívánt intézményi változások elérése érdekében az együttműködéssel kapcsolatos akadályok és hiányosságok leküzdésére van szükség.
- Az Európai Innovációs Partnerségen belül ösztönözni kell a hatékony párbeszédet eredményező eszközöket, projekteket.

Összegzés

A tanulmányban olyan kutatások és elemzések ismertetésére került sor, amelyek a társadalmi beágyazódás modelljeit és értelmezési lehetőségeit mutatták be agrárvállalkozások és agrárinnovációs folyamatok esetében. A bemutatott társadalmi beágyazódási formákban a székelyföldi térség agrárinnovációs folyamatai szempontjából fontos figyelembe venni a vállalkozás és a közvetlen környezet kapcsolatát, a fenntarthatóságot, az intézményi kereteket és azokat a társadalmi és gazdasági előnyöket, amelyeket egy társadalmi beágyazódásra fókuszáló működési forma jelent.

A társadalmi beágyazódás modelljei és meghatározó elemei:

- Gazdák tevékenységének beágyazottsága társadalmi és piaci kapcsolatok által szerveződő hálózatokba.
- Rövid ellátási láncok.
- Társadalmi vállalkozások.
- Családi gazdálkodási modell.
- Vállalkozói profil és a falu távolisága.
- Mezőgazdasági társulások.
- Európai innovációs stratégiák implementálásában fontos szereplők és szervezetek.

Mivel a székelyföldi térségben az agrárinnovációs folyamat fontosságának vidékfejlesztési szempontú felismerése és támogatása az elején tart, célszerűnek

találtuk, hogy olyan országok és beágyazódási formák példáit mutassuk be, amelyek ebben a fázisban a gazdálkodók, a politikusok, a szakintézmények, és a témával foglalkozó szakemberek számára is hasznosak lehetnek. Annak ellenére, hogy a vidéki mezőgazdaságnak és ilyen értelemben társadalmi beágyazódási formáknak országonként eltérő politikai, intézményi, gazdasági és társadalmi feltételei vannak, a bemutatott példák, kutatási szempontok a székelyföldi térség esetében is értelmezhetők, kutathatók. Ilyen értelemben Michael Dudek (2016) tanulmányában lengyelországi gazdálkodók tevékenységének beágyazódási modelljét dolgozta ki, amelyben a gazda 8 tényező mentén kialakított kapcsolatai meghatározzák a vállalkozások gazdasági eredményességét. Lombardi és társai (2015) olaszországi példán mutatták be a rövid ellátási láncok fontosságát, amelynek következtében arra jutottak, hogy a társadalmi beágyazódás nem csak a gazdasági eredményességre van hatással, hanem a közösségépítési és településfejlesztési folyamatokat is pozitívan befolyásolja. Schifani és társai (2016) Lombardi és társaihoz (2015) hasonlóan a mezőgazdaság területén lehetséges társadalmi beágyazódási formák vidékfejlesztési fontosságát hangsúlyozzák. A tanulmányban leírt társadalmi vállalkozói csoport számos ponton hasonlít a székelyföldi térség eddigi kutatási eredményei alapján azonosított agrárinnovátorokhoz. Székelyföldi vonatkozásban a bemutatott modell ilyen értelemben a jelenség kutatását, a szereplőcsoport beazonosítását és jellemzését is segíti. Gezelius (2014) norvégiai gazdaságokkal foglalkozó kutatásában a családi gazdálkodási modell továbbgondolási lehetőségeit érdemes figyelembe venni, amelyben a családon túlmutató szinten történő társadalmi beágyazódás a farmgazdaságok életképessége mellett térségi szinten is gazdasági és társadalmi előnyöket jelent. Aliye Ahu Akgun és társai (2013) törökországi példán keresztül szemléltetik a vállalkozói profil és a falu távolságának fontosságát a társadalmi beágyazódási folyamatokban. A székelyföldi térség agrárinnovációs folyamata és a vállalkozások társadalmi beágyazódása szempontjából Cush és Macken-Walsh (2016) írországi tanulmánya a szövetkezetek létrehozásában és működésében rejlő lehetőségekre hívja fel a figyelmet. Az európai innovációs stratégiák implementálásáról szóló tanulmány (Favilli és társai, 2016) pedig az innovációs folyamatok intézményi és szakpolitikai támogatásának fontosságát hangsúlyozza. A bemutatott szakirodalmi anyagok a társadalmi beágyazódás fontosságát jelzik mezőgazdasági vállalkozások működésében. Az elemzési szempontok hasznosak lehetnek arra, hogy a székelyföldi térségben is hasonló kutatásokat végezzünk.

Felhasznált irodalom

Akgum, A. A. – Baycan, T. – Nijkamp, P. 2013

The Engine of Sustainable Rural Development: Embeddedness of Entrepreneurs in Rural Turkey. In Gazi University Journal of Science 26(1):119-127.

Biró A. Zoltán – Magyar Ferenc 2017

A generációváltás esélyei. Agrárvállalkozók innovatív szerepe a székelyföldi térségben. Státus, Csíkszereda.

Bosworth, G. – Willett, J. 2011

Embeddedness or Escapism? Rural Perceptions and Economic Development in Cornwall and Northumberland. In: Sociologia Ruralis, 51/2.

Cush, P. – Macken-Walsh, Á. 2016

The potential for joint farming ventures in Irish agriculture: a sociological review. In European Countryside, 1: 33-48.

Dudek, M. 2016

Economic activity in agriculture in the perspective of embeddednes theory: the case of Poland. In Economics of Agriculture 1.

Favilli, E. – Dvortsin, L. – Brunori, G. 2016

How to implement effective and efficient agricultural innovation support systems? Some insights from an European cross – country analysis. Conference paper, 12th European IFSASymposium.

Fischer, H. – Burton, R.J.F. 2014

Understanding Farm Succession as Socially Constructed Endogenous Cycles. In: Sociologia Ruralis, 54/4.

Floysand, A. – Sjoholt, P. 2007

Rural Development and Embeddedness: The Importance of Human Relations for Industrial Restructuring in Rural Areas. In: Sociologia Ruralis, 47/3.

Gezelius, S. S. 2014

Exchange and Social Structure in Norwegian Agricultural Communities: How Farmers Acquire Labour and Capital. Sociologia Ruralis, Vol 54, Number 2.

Granovetter, M. 1985

Economic Action and Social Structure: The Problem of Embeddedness. In The American Journal of Sociology, Vol. 91, No. 3 (Nov., 1985): 481-510.

Hinrics, C.C. 2000

Embeddedness and local food systems: notes on two types of direct agricultural market. In: Journal of Rural Studies, 16.

Jack, S.L. – Anderson, S.L. 2002

The effects of embeddedness on the entrepreneurial process', Journal of Business Venturing, 17(5),476–87.

Lombardi, A. – Migliore, G. – Verneau, F. – Schifani, G. – Cembalo, L. 2015

Are „good guys" more likely to participate in local agriculture? In Food Quality and Preference 45 (2015) 158–165.

Mckeever, E. – Anderson, A. R. – Jack, S. 2014

Social embeddedness in entrepreneurship research: The importance of context and community. In Elizabeth Chell és Mine Karataş-Özkan (szerk.) Handbook of Research on Small Business and Entrepreneurship. Edward Elgar Publishing Ltd.

Moragues-Faus, A.M. – Sonnino, R. 2012

Embedding Quality in the Agro-food System: The Dynamics and Implications of Place-Making Strategies in the Olive Oil Sector of Alto Palancia, Spain. In: Sociologia Ruralis, 52/2.

Neumeier, S. 2012

Why do Social Innovations in Rural Development Matter and Should They be Considered More Seriously in Rural Development Research? – Proposal for a Stronger Focus on Social Innovations in Rural Development Research. In Sociologia Ruralis, Vol 52, Number 1.

Polanyi, K. 2001(1944)

The Great Transformation: The Political and Economic Origins of our Time, with a foreword from Joseph Stiglitz and introduction from Fred Block, Boston MA, Beacon Press.

Schifani, G. – Migliore, G. – Hashem, S. – Pietro, R. 2016

Identifying Social Entrepreneurial Behaviour in Farmers participation in Alternative Food Network. In Rivista di Economia Agraria, 2016/1.

Uzzi, B. 1997

'Social structure and competition: the paradox of embeddedness', Administrative Science Quarterly, 42, 35–67.

Young, N. 2010

Business Networks, Collaboration and Embeddedness in Local and Extra-local Spaces: The Case of Port Hardy, Canada. In: Sociologia Ruralis, 50/4.

Zukin, S. and DiMaggio, P. 1990

'Introduction', in S. Zukin and P. DiMaggio, (Eds), Structures of Capital: The Social Organization of the Economy, New York, NY, Cambridge University Press, 1–36.

Zahra, S. 2007

Contextualizing theory building in entrepreneurship research, Journal of Business Venturing, 22(3), 433–52.